

Opinnäytetyö (AMK)

Liiketalous

Juridiikka

2013

Maria Lindberg

YLEINEN EDUNVALVONTA MUUTOSTEN JÄLKEEN

TURUN AMMATTIKORKEAKOULU
TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Maria Lindberg

YLEINEN EDUNVALVONTA MUUTOSTEN JÄLKEEN

Yleinen edunvalvonta on kokenut monta muutosta viimeisen reilun kymmenen vuoden aikana. Uusi holhoustoimilaki vuonna 1999 toi mukanaan käsitteet edunvalvoja ja päämies. Myös moni muu asia muuttui uuden lain myötä. Vuonna 2008 tuli voimaan laki edunvalvontapalveluiden järjestämisestä, joka mahdollisti yleisen edunvalvonnan siirtymisen kunnilta valtiolle. Yhteiskunnalliset muutokset ovat vaikuttaneet myös edunvalvontaan, erityisesti päämiehiin, heidän määräänsä ja niihin syihin, miksi he ovat edunvalvonnan alaisuudessa.

Edunvalvonnassa tehdään tärkeää työtä sellaisten ihmisten taloudellisen edun turvaamiseksi, jotka eivät itse kykene asioitaan syystä tai toisesta hoitamaan. Työ on kiireistä, erilaisia tehtäviä on paljon ja resursseja siihen nähden vähän. Tässä kyselytutkimuksessa kerättiin oikeusaputoimistojen yleisessä edunvalvonnassa työskentelevien henkilöiden kokemuksia työstään.

Tutkimuksen tuloksista kävi ilmi, että työskentelyä edunvalvonnan parissa pidetään yleisesti mielenkiintoisena, mutta raskaana. Työn raskaus tulee nimenomaan kiireestä ja siitä tunteesta, että koskaan ei ole valmista. Lainsäädäntö on työntekijöiden mielestä pääsääntöisesti kohdallaan ja esimerkiksi valtion alaisuuteen siirtymiseen ollaan tyytyväisiä. Laista löytyy kuitenkin aukkoja. Päämiehen kuoleman jälkeisten toimien osalta on epäselvyyttä, samoin kuin päämiehen henkilöön liittyvien asioiden hoitamisessa.

ASIASANAT:

Yleinen edunvalvonta, edunvalvoja, päämies, holhoustoimilaki,

BACHELOR'S THESIS | ABSTRACT

TURKU UNIVERSITY OF APPLIED SCIENCES

Degree programme of Business Administration | Law

2013 | 46

Kaisa Sorsa

Maria Lindberg

EFFECTS OF THE RECENT CHANGES TO THE PUBLIC GUARDIANSHIP SERVICES

During the last decade public guardianship services have gone through many changes. Among other things, the new law in 1999, Guardianship Services Act, brought with it new terminology. Another law that came into force in 2008 made it possible for the public guardianship services to be transferred from local governments to the national government. Societal changes have also had an effect on public guardianship services, especially on wards, their numbers and the reasons for them being under guardianship.

Public guardians provide an important service to people who, for some reason, cannot protect their own financial interests. The task is demanding, with much to do and few resources to do it with. This study surveyed people working within public guardianship services.

The results show that the work is generally considered interesting but taxing. Stress and a feeling of never completing your task contribute to the burden of the job. Workers are generally happy with the legislation and feel that working under the jurisdiction of the national government has been a change for the better. Some legal issues remain. Actions after the death of a ward remain unclear as well as the responsibilities of the guardian in matters not relating to financial issues.

KEYWORDS:

Public guardianship, guardian, ward, Guardianship Services Act

SISÄLTÖ

KÄYTETYT LYHENTEET	6
1 JOHDANTO	7
2 EDUNVALVONTA SUOMESSA	10
2.1 Edunvalvonnan historia	10
2.2 Edunvalvontaa koskeva lainsäädäntö	11
2.3 Lain vaikutukset	13
2.4 Edunvalvonnan järjestäminen	13
2.4.1 Yleinen edunvalvonta	14
2.4.2 Yksityinen edunvalvoja	15
2.4.3 Edunvalvontavaltuus	15
2.5 Edunvalvonnan päämiehet	16
2.6 Edunvalvonnan sidosryhmät	18
2.7 Tilastotietoa edunvalvonnasta	18
3 TYÖ YLEISESSÄ EDUNVALVONNASSA	20
3.1 Edunvalvonnassa suoritettavat työtehtävät	20
3.1.1 Holhoustoimilaissa määritellyt tehtävät	20
3.1.2 Holhoustoimilaissa määritellyt rajoitukset edunvalvojan tehtäviin	22
3.1.3 Käytännön työtehtävät edunvalvonnassa	22
3.2 Asiakastietojärjestelmä Edvard	25
3.3 Maistraatin rooli edunvalvonnassa	26
4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	28
4.1 Tutkimuksen tavoitteet	28
4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta	29
5 TUTKIMUSTULOKSET	30
5.1 Vastaukset väittämiin	30
5.2 Työn stressaavuus	32
5.3 Työn muuttuminen	33
5.4 Lakien kattavuus	34
5.5 Henkilön itsemääräämisoikeus	35
5.6 Edunvalvonnan sopivuus kaikille päämiehille	36

5.7 Eniten aikaa vievät työtehtävät	37
5.8 Lisää aikaa vaativat työtehtävät	37
5.9 Muita esille tulleita asioita	38
5.10 Yhteenvedo tutkimuksesta	39
6 POHDINTA	40
LÄHTEET	42

LIITTEET

- Liite 1. Edunvalvonnan sidosryhmät
- Liite 2. Kyselylomake

KUVIOT

Kuvio 1. Päämiesten määrän kehitys viimeisten viiden vuoden aikana vastaajien mukaan.	30
Kuvio 2. Vastausten osuudet väittämään ”koen työni usein stressaavana”.	33
Kuvio 3. Vastausten %-osuudet väittämään ”työni on tullut viime vuosina helpommaksi”.	34
Kuvio 4. Vastausten osuudet väittämään ”Edunvalvontaa säätelevät lait kattavat hyvin kaikki edunvalvonnassa eteen tulevat tilanteet”.	35
Kuvio 5. Edunvalvontaan kuulumattomien päämiesten osuus.	36

TAULUKOT

Taulukko 1. Yleisen edunvalvonnan päämiesten määrä.	19
Taulukko 2. Vastaukset yleistä edunvalvontaa koskeviin väittämiin.	31

KÄYTETYT LYHENTEET

EVVL	Laki edunvalvontavaltuutuksesta (648/2007)
HE	Hallituksen esitys
HoITL	Laki holhoustoimesta (442/1999)
JärjestelyL	Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä (575/2008)
LaVM	Lakivaliokunnan mietintö

1 JOHDANTO

Edunvalvonnan tarpeessa olevien henkilöiden määrä lisääntyy sitä mukaa kuin väestö ikääntyy. Suomessa yli 65-vuotiaiden osuus väestöstä on viimeisen sadan vuoden aikana kasvanut runsaasta 5 %:sta lähelle 20 %:a. (Tilastokeskus 2012) Ennusteen mukaan osuus kasvaa 26 %:iin 2020-luvun loppupuolella. Selvimmin kasvaa yli 80-vuotiaiden osuus: 2000-luvun alun n. 4 %:sta noin 9 %:iin vuonna 2040. (Välimäki 2008, 11)

Edunvalvonnan tarve näyttää hieman lisääntyneen myös nuorempien joukossa, johtuen erilaisista elämänhallintaan liittyvistä ongelmista, kuten päihteiden käytöstä ja erilaisista mielenterveyden ongelmista. Nämä tosiasiat huomioonottaen halusin tehdä työn, jossa kartoitetaan työntekijöiden näkemyksiä edunvalvonnassa tehtävästä työstä ja miten viime vuosien muutokset ovat vaikuttaneet siihen.

Oma kiinnostus edunvalvontaan heräsi alunperin Turun oikeusaputoimiston yleisessä edunvalvonnassa tehdyn työharjoittelun perusteella. Edunvalvonnassa työ on kiireistä ja erilaisia hoidettavia asioita on paljon, eikä aika tunnu riittävän kaikkeen. Tämä sai minut pohtimaan, miten asioita hoidetaan tulevaisuudessa, kun edunvalvonnan tarpeessa olevien henkilöiden määrä näyttäisi vain lisääntyvän?

Edunvalvontaa koskevaa kirjallisuutta ei löydy kovin paljon. Olemassaoleva kirjallisuus käsittelee pääasiassa edunvalvontaa koskevaa lainsäädäntöä. Käytännön tietoa edunvalvonnasta löytyy hyvin internetistä mm. oikeusministeriön ja maistraatin sivuilta.

Edunvalvonnasta on tehty jonkin verran opinnäytetöitä eri ammattikorkeakouluissa. Työt keskittyvät lähinnä kuvailemaan jotain asiaa tai kokoamaan yhteen jotain edunvalvontaan liittyviä asioita. Lisäksi useimmat työt, joissa tutkimus on tehty, tutkimusjoukko on valittu pieneltä alueelta, esimerkiksi vain yhden edunvalvontatoimiston henkilökunnasta. Jyväskylän ammattikorkeakoulussa Tinja-Maria Matikainen on tehnyt ylemmän AMK-

tutkinon opinnäytetyönsä edunvalvonnan työntekijöiden toimintatavoista ja työnjaosta. Tutkimus on tehty valtakunnallisesti. Satakunnan ammattikorkeakoulussa Anna Parikka on tehnyt opinnäytetyönsä otsikolla Holhoustoimi murroksessa, jossa käsitellään osin samoja asioita kuin tässä työssä, mutta työssä ei ole tehty kyselytutkimusta.

Lapin yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa Anssi Kyllönen on tehnyt pro gradu-tutkielman Aikuisen päämiehen itsemääräämisoikeus holhoustoimilain kannalta. Saman tiedekunnan julkaisu on Johanna Tornbergin väitöskirja Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu. Näissä töissä on keskitytty holhoustoimilain säännöksiin ja itsemääräämisoikeuden mahdollisiin ristiriitoihin. Työt ovat selvästi teoreettisempia kuin ammattikorkeakouluissa tehdyt opinnäytetyöt.

Opinnäytetyötutkimuksessa keskitytään siihen, kuinka työtä valtion oikeusaputoimistojen yleisessä edunvalvonnassa hoidetaan. Tutkimusongelmaan haetaan vastausta nimenomaan henkilökunnan kokemuksia kartoittamalla. Edunvalvonnassa on viime vuosina tapahtunut suuria muutoksia, kun palveluiden järjestäminen on siirtynyt kunnilta valtiolle ja on otettu käyttöön uusi, valtakunnallinen asiakastietojärjestelmä Edvard. Samaan aikaan jatkuvasti kasvava päämiesten määrä tuo oman haasteensa.

Kaikkien muutosten pohjalla ovat lakimuutokset, jotka alkoivat vuonna 1999 voimaan tulleesta holhoustoimilaista. Tämän lain myötä alettiin käyttää termejä edunvalvonta ja päämies. Lain voimaantulon jälkeen päämiesten määrä on kasvanut selvästi. Laki holhoustoimen edunvalvontapalvelujen järjestämisestä tuli voimaan vuonna 2008 ja pohjusti muutoksen edunvalvonnan siirtymisestä kunnilta valtiolle.

Työn teoriatausta rakentuu lain edunvalvontatyölle asettamille vaatimuksille. Työssä käydään läpi myös, mitä edunvalvonta Suomessa on ja miten se on kehittynyt nykyiseen muotoonsa. Työssä keskitytään oikeusaputoimistojen järjestämään yleiseen edunvalvontaan. Yksityisen edunvalvojan työtä ei

käsitellä muuten kuin selvittämällä se käsitteenä sekä sen ero yleiseen edunvalvontaan.

Tutkimus toteutetaan kyselytutkimuksena oikeusaputoimistojen yleisen edunvalvonnan henkilöstölle. Kysely lähetetään harkinnanvaraisesti valittuihin oikeusaputoimiston ympäri Suomen, jotta kyselyyn tulisi mukaan edunvalvonnan henkilöstöä joka puolelta maata ja erikokoisilta edunvalvonta-alueilta.

2 EDUNVALVONTA SUOMESSA

”Holhustoimen tarkoituksena on valvoa niiden henkilöiden etua ja oikeutta, jotka eivät vajaavaltaisuuden, sairauden, poissaolon tai muun syyn vuoksi voi itse pitää huolta taloudellisista asioistaan.” (HoITL 1 § 1) Lain holhustoimesta ensimmäinen lause kiteyttää sen, mistä holhustoimessa on kysymys. Holhustoimi on järjestetty ja sitä säädelään lailla, jotta niidenkin taloudelliset asiat tulisivat hoidetuiksi, jotka eivät itse asioiden hoitamiseen syystä tai toisesta kykene.

Edunvalvonnan tarvetta Suomessa kasvattavat väestön ikääntymisen lisäksi yhteiskunnan monimutkaistuminen sekä palvelujärjestelmän muutokset esimerkiksi vanhusten asumispalveluissa. Monien vanhusten on vaikea selviytyä asioista yksin. Lisäksi monille vanhuksille on kertynyt huomattavaa omaisuutta, jolloin väärinkäytösten riski suurenee ja edunvalvonnan tarve kasvaa. Syrjäytyneiden ja moniongelmaisten nuorten määrän lisääntyminen kasvattaa myös edunvalvontapalveluiden kysyntää. (Valtiovarainministeriö 2011, 23-24)

Seuraavassa käydään läpi lyhyesti holhustoimen historiaa Suomessa sekä tarkemmin sitä, miten edunvalvonta on Suomessa järjestetty ja millaista on se työ, jota yleisessä edunvalvonnassa tehdään.

2.1 Edunvalvonnan historia

Holhustoimi on ollut olemassa jossain muodossa jo vuosisatoja. Aluksi holhous kuului perheelle ja suvulle, mikä on ollut yhteiskunnan rakenteellinen ja taloudellinen lähtökohta. Sanaa holhous ei vielä varsinaisesti tunnettu. (Roiko-Jokela 2006, 28-29)

Varhaisyhteiskunnassa holhouksen ratkaisut pohjautuivat lähinnä perheen ja suvun intressien turvaamiseen, mutta 1600-luvulla vahvistui tavoite turvata vajaavaltaisen henkilöön kohdistuvat oikeudet (Roiko-Jokela 2006, 27). Jo

1600- ja 1700-luvuilla löytyi laista säännöksiä holhouksesta. Vuoden 1734 laissa holhousta koskevat säännökset olivat perintökaaressa, mikä edelleen korosti perheen ja suvun etujen tärkeyttä. (Välimäki 2008, 3)

1800-luvun lopussa suuntaus kohti yksilöiden kansalaisyhteiskuntaa vahvistui ja aiemmin perheelle ja suvulle kuuluneita vastuita alettiin siirtää yhteiskunnalle. Vuonna 1898 säädettiin holhouslain kokonaisuudistus, joka tuli voimaan vuoden 1900 alussa. (Roiko-Jokela 2006, 49, 51)

Pitkin 1900-lukua säädettiin erilaisia sosiaalihuoltoon liittyviä lakeja, kuten vuoden 1936 lastensuojelulaki, alkoholilaki ja irtolaislaki. Uusi holhouslaki säädettiin noin satavuotiaan lain tilalle kuitenkin vasta 1999. Ongelmana oli pidetty sitä, että holhustoimelta oli puuttunut keskitetty hallinto sekä holhustoimen erilaista asemaa eri kunnissa riippuen niiden taloudellisesta tilanteesta. (Roiko-Jokela 2006, 71, 87)

Ennen vuonna 1999 voimaan tullutta holhustoimilakia termiä edunvalvonta ei käytetty. Uuden lain mukaan ne, jotka tarvitsevat apua asioidensa hoitamisessa ovat päämiehiä ja ne, jotka hoitavat näiden asioita, ovat edunvalvoja. Kokonaan termistä holhous ei kuitenkaan luovuttu, vaan se näkyy edelleen hallinnollisissa yhteyksissä, esimerkiksi puhutaan holhustoimesta, holhousviranomaisesta ja holhousasioiden rekisteristä. (Välimäki 2008, 5-6)

2.2 Edunvalvontaa koskeva lainsäädäntö

Tärkeimmät edunvalvontaa koskevat lait ovat laki holhustoimesta ja laki holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä sekä niihin liittyvät asetukset. Laki edunvalvontavaltuutuksesta täydentää tätä sääntelyä. Edunvalvonnan toteuttamiseen liittyvät kiinteästi myös hallintomenettelyjä, hakemusasioita ja hallintolainkäyttöä koskevat lait. (Koskinen 2009: 4-5)

Laki holhustoimesta sääntelee edunvalvontaa kokonaisuudessaan. Se sisältää määräyksiä mm. edunvalvojan henkilöstä, edunvalvojan määräämisen edellytyksistä, vajaavaltaisen asemasta, edunvalvojan tehtävistä sekä

edunvalvojan toimien valvonnasta eli maistraatin ja tuomioistuinten roolista edunvalvonnassa.

Laki holhustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä koskee edunvalvonnan käytännön järjestämistä. Se sisältää määräyksiä mm. edunvalvontapalveluiden tuottamisesta, yleisen edunvalvojan kelpoisuudesta ja edunvalvojan oikeudesta palkkioon.

Hallintolain tarkoituksena on toteuttaa ja edistää hyvää hallintoa ja oikeusturvaa. Lakia sovelletaan kaikissa valtion viranomaisissa, muutamaa laissa määriteltyä poikkeusta lukuunottamatta. Hallintolain 2 luvussa määritellään hyvän hallinnon perusteet, joita myös yleisessä edunvalvonnassa valtion viranomaisena tulisi noudattaa. Hyvän hallinnon perusteita ovat hallinnossa asioivien tasapuolinen kohtelu ja toimivallan käyttö vain laissa määriteltyihin tarkoituksiin, puolueettomuus, palvelun asianmukaisuus, hallintoasioiden hoitoon liittyvä neuvonta, hyvän kielenkäytön vaatimus sekä viranomaisten välinen yhteistyö.

Ihmis- ja perusoikeudet ovat myös tärkeitä holhousoikeuden kannalta. Huomioonotettavia säännöksiä löytyy Suomen perustuslaista, Euroopan ihmisoikeussopimuksesta sekä alaikäisten päämiesten osalta myös lapsen oikeuksien yleissopimuksesta. Erityisesti huomioonotettavia ovat perustuslain 7 §:n säädös oikeudesta henkilökohtaiseen vapauteen ja koskemattomuuteen, 10 §:n säädös yksityiselämän suojasta sekä 15 §:ssä säädetty omaisuusuoja. (Koskinen 2009: 4-5)

Myös Johanna Tornberg on Lapin yliopistoon tekemässä väitöskirjassaan Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu käsitellyt edunvalvontaa perusoikeuksien kannalta. Hän listaa edunvalvontaoikeuden pääperiaatteet seuraavasti:

1. Ihmisarvon kunnioittaminen
2. Itsemääräämisoikeuden kunnioittaminen
3. Päämiehen etu
4. Lievin riittävin suojakeino

Yhteenvedona Tornberg esittää, että tasapainottelu itsemääräämisoikeuden, suojan tarpeen ja henkilön kunnioittamisen välillä vaikuttaa sekä määrättäessä edunvalvojaa tai vahvistettaessa edunvalvontavaltuutusta että käytännön edunvalvontatoiminnassa. Kysymys ei ole vain juridisista ihanteista, vaan myös käytännön tason asiakaspalvelusta ja toimintaohjeista. (Tornberg 2012, 250)

2.3 Lain vaikutukset

Lakien vaikutuksia on eritelty monenlaisista lähtökohdista. Voidaan esimerkiksi arvioida lain vaikutuksia varsinaisella kohdealalla ja sen ulkopuolella, pää- ja sivuvaikutuksia sekä lyhyen ja pitkän ajan vaikutuksia. Lain vaikutuksia voidaan eritellä nelijaon avulla, josta yksi osa kuvaa vaikutuksia viranomaisen tehtäväpiirissä. Lähes kaikki sääntely edellyttää viranomaisilta tosiasiallista toimintaa ja vaikutukset viranomaisessa koskevat esimerkiksi viranomaisen käsittelemien asioiden määrää, tehtäväalan laajuutta, voimavaroja ja niiden riittävyttä. (Tala 2005, 149-150)

2.4 Edunvalvonnan järjestäminen

Edunvalvontapalvelujen järjestämistä varten on säädetty laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä (575/2008). Laki koskee nimenomaan yleistä edunvalvontaa. Lain säätämisen tarkoituksena oli mahdollistaa edunvalvontapalveluiden tuottamisen siirtäminen kunnilta valtiolle. Laki liittyy kunta- ja palvelurakennemuutosten toteuttamiseen. (HE 45/2008)

Sekä yleisen että yksityisen edunvalvojan määrää joko maistraatti tai kärjäoikeus. Jos henkilö itse ymmärtää tarvitsevansa edunvalvojaa ja sitä itse hakee, voi maistraatti tehdä päätöksen. Muussa tapauksessa kärjäoikeus määrää edunvalvojan joko maistraatin tai jonkun muun tahon hakemuksesta. Edunvalvojaa hakeva henkilö itse tai hänen läheisensä voi hakea edunvalvojan määräämistä suoraan kärjäoikeudelta, mutta silloin kärjäoikeus yleensä lähettää hakemuksen maistraattiin lausunnolle. (Maistraatti 2013a)

Edunvalvojaksi voidaan määrätä kuka tahansa tehtävään sopiva henkilö, esimerkiksi edunvalvojaa tarvitsevan sukulainen tai muu läheinen. Jos sopivaa henkilöä ei ole, määrätään tehtävää hoitamaan oikeusaputoimiston yleinen edunvalvoja. (Maistraatti 2013b)

Edunvalvonta voi päättyä kolmesta syystä. Syyt ovat päämiehen kuolema, päämiehen edunvalvonnan tarpeen päättyminen tai päämiehen tulo täysi-ikäiseksi. Edunvalvonnan tarpeen loppuminen päättymissyynä vaatii käräjäoikeuden vahvistuksen, jolloin tulee tutkittua, onko edunvalvonnan tarve todella loppunut. Alaikäisyyteen perustunut edunvalvonta taas päättyy automaattisesti päämiehen tultua täysi-ikäiseksi. (Maistraatti 2013a)

2.4.1 Yleinen edunvalvonta

Edunvalvontapalveluiden järjestämisellä tarkoitetaan huolehtimista siitä, että holhoustoimesta annetussa laissa (442/1999) tarkoitettuja edunvalvojan tehtäviä varten on saatavissa alueellisesti riittävä määrä edunvalvontapalveluita. Edunvalvontapalveluiden järjestämisen yleinen johto, ohjaus ja valvonta kuuluvat oikeusministeriölle. (JärjestelyL 1 § 1) Yleistä edunvalvontaa tarvitaan, koska kaikilla edunvalvontapalveluja tarvitsevilla ei ole läheistä henkilöä tai muuta tahoa, joka voisi huolehtia asioista, kun henkilö ei siihen enää itse kykene.

Yleisen edunvalvonnan järjestämistä varten Suomi on jaettu edunvalvontaluonnetuksi ja palvelujen järjestämisestä vastaa alueellaan oikeusaputoimisto. Oikeusaputoimistojen alaisuudessa tulee työskennellä yleisiä edunvalvojia sekä riittävä määrä avustavaa henkilökuntaa. Oikeusaputoimisto voi myös ostaa edunvalvontapalvelut ulkopuoliselta taholta oikeusministeriön kanssa asiasta neuvoteltuaan. Vuoden 2011 lopussa yleisessä edunvalvonnassa päämiehiä oli 34 400, joista oikeusaputoimistojen hoidossa oli 31 200 ja palveluntuottajilla 3 200. (Oikeusministeriö 2013a)

2.4.2 Yksityinen edunvalvoja

Edunvalvojaksi voidaan määrätä kuka tahansa tehtävään sopiva henkilö, joka antaa tähän suostumuksensa. Usein yksityinen edunvalvoja on joku päämiehen sukulainen tai muu läheinen henkilö. Yksityinen edunvalvoja voi olla myös esimerkiksi lakimies. Yksityisen edunvalvojan tehtävät ovat samat kuin yleisenkin edunvalvojan, eli päätehtävä on päämiehen taloudellisista asioista huolehtiminen. Myös yksityistä edunvalvojaa valvoo maistraatti ja edunvalvojalla on velvollisuus vuositilin tekemiseen sekä luvan anomiseen maistraatilta tiettyjä oikeustoimia varten. (Maistraatti 2013b, Maistraatti 2013c)

Yksityinen edunvalvoja ei eroa yleisestä edunvalvojasta muuten kuin sopivuusarvioinnin ja suostumuksen osalta. Yleinen edunvalvoja on jo viran puolesta ”sopiva”, eikä hän voi kieltäytyä edunvalvojan tehtävästä ilman erityistä syytä, joka voi olla esim. esteellisyys. (Välimäki 2008, 63) Henkilön sopivuutta yksityisen edunvalvojan tehtävään arvioidaan HoTL:n 5 §:n mukaan. Sen mukaan arvioitavaksi tulevat henkilön taito ja kokemus sekä tehtävän laatu ja laajuus.

2.4.3 Edunvalvontavaltuutus

Edunvalvontavaltuutus on uusi oikeudellinen instituutio, jota säätelevä laki tuli voimaan 1.11.2007. Edunvalvontavaltuutuksen avulla henkilö voi itse etukäteen järjestää asioidensa hoidon myöhemmin ilmenevän sairauden, henkisen toiminnan häiriintymisen tai muusta syystä johtuvan kyvyttömyyden huolehtia omista asioistaan varalta. Valtuutus tulee voimaan, kun valtuutuksen tekijä ei enää kykene huolehtimaan asioistaan, valtuutettu hakee valtuutuksen vahvistamista maistraatilta. Edunvalvontavaltuutuksesta säätämisen tavoitteena oli kehittää holhoustoimilain mukaiselle edunvalvonnalle kevyempi ja joustavampi vaihtoehto. (Antila 2007, 1-3)

Edunvalvontavaltuutus eroaa periaatteellisella tasolla merkittävästi edunvalvojan määräämisestä, sillä sen avulla henkilö itse voi määrätä

asioitansa hoitavan henkilön sekä rajata asiat, joita valtuutus koskee. Valtuutuksen avulla henkilö voi ulottaa oman tahtonsa vaikutuksia aikaan, jolloin ei enää itse kykene asioidensa hoitoa ohjaamaan ja järjestämään. (LaVM 29/2006)

Ennen lain edunvalvontavaltuutuksesta säätämistä oli havaittavissa selviä kasvulukuja yleisen edunvalvonnan asiakasmäärissä eli päämiehissä. Tämän uskottiin johtuvan pääasiassa väestön ikääntymisestä. Yksi lain säätämisen peruste olikin se, että sen avulla päämiesten määrän kasvun toivottiin hidastuvan. Lisäksi kansainvälisesti monissa muissa maissa on kehitelty tai on kehitteillä vastaavaa sääntelyä. Lisäksi Euroopan neuvosto on antanut suosituksen siitä, että jäsenmaiden pitäisi säätää oikeudellisia järjestelyjä, jonka avulla toimintakykyisten aikuisten olisi mahdollista varautua toimintakykynsä menettämiseen ennakolta. (HE 52/2006)

Edunvalvontavaltuutuksen uskotaan tulevaisuudessa hieman pienentävän edunvalvontapalveluiden kysyntää, mutta toistaiseksi kasvu on ollut hidasta. Vuonna 2011 vahvistettuja valtuutuksia oli voimassa noin 400. Valtuutuksesta on apua lähinnä vanhuuden mukanaan tuomaan kyvyttömyyteen hoitaa omia asioitaan. Syrjäytyneiden ja erilaisten moniongelmaisten osalta se ei tilannetta helpota. (Valtiovarainministeriö 2011, 24)

2.5 Edunvalvonnan päämiehet

Vuoden 1999 uudessa holhustoimilaissa luovuttiin käsitteestä holhottava ja tilalle otettiin nimitys päämies. Nimitystä on pidetty onnistuneena, sillä se kuvaa paremmin sitä, ettei edunvalvonta tarkoita sen kohteeksi alistumista, vaan edunvalvoja hoitaa päämiehen asioita yhteisymmärryksessä päämiehen kanssa. Holhous ja holhottava –sanat ovat myös alkaneet kuulostaa leimaavilta. (Välimäki 2008, 5-6)

Päämiehet tulevat edunvalvonnan alaisuuteen johtuen sairaudesta, henkisen toiminnan häiriintymisestä, heikentyneestä terveydentilasta, pitkästä poissaolosta tai muusta vastaavasta syystä. Myös alaikäisyys on

edunvalvonnan alkamisen peruste. Alaikäisen lapsen edunvalvojana toimii normaalisti hänen huoltajansa, mutta jos huoltaja tai huoltajat ovat kuolleet tai muusta syystä estyneet hoitamasta tehtävä, voidaan myös alaikäiselle määrätä edunvalvoja. Alaikäisyyden perusteella alkanut edunvalvojan tehtävä loppuu automaattisesti, kun päämies tulee täysi-ikäiseksi eli täyttää 18 vuotta. Poissaolo on nykyään harvinainen edunvalvonnan syy, sillä parantuneet tietoliikenneyhteydet mahdollistavat asioiden hoidon kauempaakin. (Koskinen 2009, 55-57)

Edunvalvonnan alkaessa syyksi luokitellaan joko vanhuus, sairaus, alaikäisyys tai muu syy. Kaksi ensimmäistä ovat selvästi suurimmat ryhmät. Ensimmäiseen ryhmään luokitellaan kuuluvaksi kaikki 65 vuotta täyttäneet ja sairauden perusteella taas katsotaan edunvalvonnan alkaneen kaikkien 18-65-vuotiaiden osalta. Tämä ryhmä on selkeästi kasvussa, ja ryhmään kuuluu useita vaikeita tapauksia. Heillä on usein monenlaisia psyykkisiä ja sosiaalisia ongelmia sekä useilla myös paljon velkoja. (Fager 2011)

Suomessa oli vuonna 2011 kaiken kaikkiaan vajaat 50 000 täysi-ikäistä holhouksenalaista, joista nuorten osuus oli 7 %. Etenkin kaupunkialueilla nuorten osuus on ollut hienoisessa kasvussa, mutta aikaisemman tilastoinnin puuttuessa tarkkoja lukuja ei ole saatavilla. Määrän odotetaan kasvavan edelleen, sillä edunvalvonnan tarve kasvaa väestön ikääntymisen lisäksi myös syrjäytyneiden ja moniongelmaisten nuorien vuoksi. Nuorilla on usein terveydellisiä ja etenkin mielenterveydellisiä ongelmia, jotka usein tuovat mukanaan myös taloudellisia ongelmia. Vanhemmista holhouksenalaisista monilla on yksityinen edunvalvoja, kun taas nuoren asioita hoitaa useimmiten yleinen edunvalvoja. (Siljamäki 2012)

Edunvalvonnan alaisuuteen joutuminen (tai pääseminen) ei suoraan rajoita päämiehen omaa toimintakelpoisuutta. Vaihtoehtoja asioiden hoitamisessa on kolme: Päämiehellä ja edunvalvojalla on rinnakkainen toimivalta, päämiehen toimintakelpoisuutta on joltain osin rajoitettu tai päämies on julistettu vajaavaltaiseksi.

Jos rajoituksia ei ole, päämiehellä on edunvalvojan kanssa rinnakkainen toimivalta. Selkeä rajoitus on kuitenkin edunvalvojan yksinomainen oikeus hallita tiettyjä päämiehen tilejä, kuten valvontatiliä. (Salonen 2006, 17)

Jos päämiehen etujen turvaamiseksi ei riitä pelkkä edunvalvonta, voidaan hänen toimintakelpoisuuttaan rajoittaa. Käräjäoikeus voi tehdä rajoituksen siten kuin se henkilön toiminnan, omaisuuden ja velkojen kannalta on tarkoituksenmukaista. Jos toimintakelpoisuuden rajoitus ei riitä turvaamaan päämiehen etuja, hänet voidaan julistaa vajaavaltaiseksi, jolloin hänen asioistaan päättää yksin edunvalvoja. Vajaavaltainenkin saa hallita omia työansioitaan. (Salonen 2006, 18)

2.6 Edunvalvonnan sidosryhmät

Edunvalvonnalla on runsaasti erilaisia sidosryhmiä, joiden kanssa joudutaan tekemään yhteistyötä. Joidenkin sidosryhmien kanssa työtä tehdään päivittäin, joidenkin kanssa hieman harvemmin. Oman kokemuksen mukaan päivittäin ollaan tekemisissä Kelan, sosiaalitoimen sekä pankkien kanssa. Myös niiden hoitolaitosten, joissa päämiehiä asuu, henkilökunta on tärkeässä roolissa ja heidän kanssaan ollaan yhteydessä paljon.

Edunvalvonnan sidosryhmät on esitetty liitteessä 1.

2.7 Tilastotietoa edunvalvonnasta

Kuten jo aiemmin on tullut esille, yleisen edunvalvonnan päämiesten määrä on ollut viime vuosina kasvussa. Vuonna 2002 heitä oli noin 20 000 ja viisi vuotta myöhemmin vuonna 2007 jo 30 000. Aivan viime vuosina päämiesten määrän kasvu on hidastunut. (Oikeusministeriö 2013b)

Edunvalvonta siirtyi kunnilta valtion vastuulle 2009 ja edunvalvonnan yhteinen asiakastietojärjestelmä otettiin käyttöön vuonna 2011. Sitä ennen käytössä

olivat paikkakuntaakohtaiset järjestelmät, joten keskitettyä tilastotietoa ei ole vielä kovin paljon saatavilla.

Päämiesten kokonaismäärän kehitystä kuvataan numeerisesti kuvassa 1. Kuvasta näkee, että päämiesten määrä kasvaa edelleen, mutta kasvu on selvästi hidastunut 2010-luvulle tultaessa.

Taulukko 1. Yleisen edunvalvonnan päämiesten määrä.

	2009	2010	2011	2012 arvio	2013 tavoite
Edunvalvonta oikeusaputoimistossa	30768	30929	31236	32084	32100
Edunvalvonta ostopalveluna	2839	2925	3168	3798	4800
Yhteensä	33607	33854	34404	35882	36900

Päämiesten määrästä edunvalvojaa tai edunvalvontasihteeriä kohti on myös saatavilla lukuja. Päämiesten määrä edunvalvojaa kohti on 130–250 ja sihteeriä kohti 70-175. (Matikainen 2012, 41) Päämiesten määrässä edunvalvonnan työntekijää kohden on melko suurta hajontaa, mistä voisi päätellä, että työn kuormittavuus vaihtelee eri toimistojen kesken.

3 TYÖ YLEISESSÄ EDUNVALVONNASSA

Omien kokemusteni perusteella työtä yleisessä edunvalvonnassa on loputtomasti. Työn määrä aiheuttaa stressiä, mutta myös työn vastuullisuus. Onhan hyvin pitkälti kyse toisen ihmisen elämän sujumisesta. Toisaalta työ on myös palkitsevaa ja tarjoaa onnistumisen elämyksiä. Tässä luvussa kuvataan tarkemmin edunvalvonnassa hoidettavia lain määrittelemiä tehtäviä sekä sitä käytännön työtä, joka edunvalvonnan arkeen kuuluu.

3.1 Edunvalvonnassa suoritettavat työtehtävät

Edunvalvojan tehtävät on määritelty laissa holhoustoimesta. Lakiteksti ei kuitenkaan kerro, mitä nämä tehtävät käytännössä pitävät sisällään, vaan antaa raamit sille, minkälaisia tehtäviä edunvalvojan tulee hoitaa. Laissa on myös asetettu erilaisia sääntöjä siitä, millaisiin toimenpiteisiin edunvalvoja ei voi ryhtyä.

Edunvalvonnan avustava henkilökunta työskentelee suurimmaksi osaksi edunvalvontasihteeri-nimikkeellä. Työssä on myös toimistosihteerejä ja harjoittelijoita. Laki ei määrittele erityisesti tehtäviä sihteerien hoidettavaksi, joten työtehtävien jakaminen edunvalvojen ja sihteereiden kesken on suurelta osin toimistokohtaista.

3.1.1 Holhoustoimilaissa määritellyt tehtävät

Edunvalvojan tärkein tehtävä on päämiehen taloudellisista asioista huolehtiminen. Edunvalvoja edustaa päämiestään tämän omaisuutta ja taloudellisia asioita koskevissa asioissa. HolTL:n 37 §:ssä säädetään, että hänen tulee ottaa päämiehen omaisuus hallintaansa siltä osin kuin se on tarpeen tämän etujen suojaamiseksi. Edunvalvojan tulee hoitaa päämiehen omaisuutta siten, että sen tuotto voidaan käyttää päämiehen hyväksi.

HolTL:n 38 § määrää, että päämiehelle on jätettävä käyttöön se omaisuus, minkä hän tarvitsee henkilökohtaista käyttöönsä varten. Lisäksi päämiehen tulee saada käyttöönsä kohtuulliset käyttövarat. Lain 39 §:n mukaan sellainen omaisuus, jota päämies myöhemmin edunvalvonnan kestäessä tarvitsee asumiseen tai elinkeinonharjoittamiseen, on säilytettävä eikä sitä saa myydä.

HolTL:n 42 ja 43 §:ssä säädetään päämiehen huolenpidosta ja kuulemisesta. Täysi-ikäisen päämiehen edunvalvojan tulee huolehtia siitä, että päämiehelle järjestetään sellainen hoito, huolenpito ja kuntoutus, mitä voidaan hänen tilanteessaan pitää asianmukaisena. Kaikki päätökset päämiehen asioiden hoitoon liittyen edunvalvojan tulee tehdä päämiestä kuultuaan, mikäli tämä kykenee asiat ymmärtämään.

Holhoustoimilaissa on säädetty myös edunvalvojan velvollisuudesta pitää kirjaa päämiehen varoista ja veloista ja tilikauden tapahtumista. Näiden perusteella edunvalvoja tekee vuosittain tilin holhousviranomaiselle (vuositili). Vuositili on annettava viimeistään kolmen kuukauden kuluttua tilikauden päättymisestä. Holhousviranomainen voi hakemuksesta pidentää aikaa, jos tilin antaminen ei määräajassa erityisestä syystä onnistu. Edunvalvonnan päättyessä edunvalvojan tulee tehdä päätöstili siltä ajalta, josta ei vielä ole tehty tiliä. (HolTL 51 §, 52 §, 53 §)

Vaikka päämiehen taloudellisista asioista huolehtiminen on edunvalvojan tärkein tehtävä, on holhoustoimilaissa säädetty mahdollisuudesta edustaa päämiestä myös henkilöä koskevissa asioissa (HolTL 29 §). Tämä mahdollisuus on katsottu toissijaiseksi päämiehen omaan päätösvaltaan nähden ja tulee voimaan vain sellaisissa tapauksissa, joiden merkitystä päämies ei itse kykene ymmärtämään. Näitä asioista ei voida edunvalvontamääräyksessä yksiselitteisesti määrätä etukäteen, vaan ne tulevat arvioitaviksi vasta asian tapahtuessa, kun voidaan nähdä päämiehen kyky ymmärtää kyseessä olevan asian merkitys. (Välimäki 2008, 19-20)

3.1.2 Holhoustoimilaissa määritellyt rajoitukset edunvalvojan tehtäviin

HolTL:N 29 §:ssä säädetään, että ”edunvalvojalla ei ole kelpoisuutta päämiehensä puolesta antaa suostumusta avioliittoon tai lapseksiottamiseen, tunnustaa isyyttä, hyväksyä isyyden tunnustamista, tehdä tai peruuttaa testamenttia eikä edustaa päämiestään muussa sellaisessa asiassa, joka on näihin rinnastuvin tavoin henkilökohtainen.”

Lahjoituskiellosta säädetään 32 §:ssä eli edunvalvoja ei saa lahjoittaa päämiehensä omaisuutta. Edunvalvoja ei myöskään ole kelpoinen edustamaan päämiestä sellaisessa asiassa, jossa vastapuolena on hän itse tai hänen läheisensä. 34 §:ssä on säädetty oikeustoimista, joihin vaaditaan holhousviranomaisen eli maistraatin lupa. Nämä on esitelty tässä työssä luvussa 3.3 Maistraatin rooli edunvalvonnassa. HolTL:n 36 §:ssä säädetään rajoitus, että jos edunvalvoja on tehnyt oikeustoimen, johon hänellä ei ollut kelpoisuutta, ei toimi sido päämiestä.

3.1.3 Käytännön työtehtävät edunvalvonnassa

Edunvalvojan käytännön työtehtävät voidaan luokitella kolmeen luokkaan: edunvalvonnan alkamiseen liittyvät tehtävät, edunvalvonnan hoitamiseen liittyvät tehtävät ja edunvalvonnan päättymiseen liittyvät tehtävät.

Edunvalvonnan alkamiseen liittyviä tehtäviä ovat päämiehen kirjaaminen järjestelmään, päämiehen tapaaminen, edunvalvonnan pankkitilin avaus, omaisuusluettelomateriaalin koonti, omaisuusluettelon kirjaus ja tulojen ja maksujen siirto avatulle valvontatilille. (Matikainen 2012, 54)

Päämiehen asioiden hoitaminen edunvalvonnan kestäessä sisältää luonnollisesti eniten tehtäviä. Nämä tehtävät Matikainen on tutkimuksessaan jakanut kuuteen luokkaan:

1. Päämiehen yleisten asioiden hoitaminen
2. Omaisuuden hoito

3. Velkojen hoito
4. Verotukseen liittyvät asiat
5. Asumiseen liittyvät asiat
6. Tulot ja etuudet

Ensimmäiseen ryhmään kuuluvia tehtäviä ovat esimerkiksi laskujen maksu, tositteiden aakkostaminen ja mapittaminen, pankkitilien avaukset ja lopetukset, riittävästä käyttövaroista huolehtiminen, maksusuunnitelmien tekeminen, laskutus/ostoluvista päättäminen, suoraveloituksista huolehtiminen, tiliöinnit ja vuositilin tekeminen. (Matikainen 2012, 56) Tähän ryhmään kuuluu lähinnä jokapäiväisten raha-asioiden hoitoon liittyviä tehtäviä, jotka vievät ison osan työajasta, sillä jo rahaliikenteen pyörittämiseen liittyvän paperin, esim. laskujen ja tiliotteiden, määrä edunvalvonnassa on valtava.

Vuositilit ovat yksi vuosittain toistuva ja aikaa vievä työ. Edvardin kehittäessä on ollut yhtenä tarkoituksena tuoda helpotusta myös tilin tekoon. Juoksevan kirjanpidon sisältöä ei ole HoITL:ssä säännelty, mutta vuosi- ja päätöstilin sisällöstä löytyy säännös HoITL:n 55 §:stä. Sen mukaan tilistä tulee käydä ilmi päämiehen varat ja velat tilikauden alussa ja lopussa, tilikauden aikana tehdyt tärkeimmät oikeustoimet sekä muut vastaavat toimenpiteet, joihin edunvalvoja on tilikauden aikana ryhtynyt ja omaisuus, jonka edunvalvoja on tilikauden aikana antanut päämiehen vallittavaksi. (Välimäki 2008, 121)

Toiseen ryhmään kuuluvia eli omaisuuden hoitoon liittyviä tehtäviä on jo vähemmän. Tähän ryhmään kuuluvat omaisuuden kirjaaminen järjestelmään, omaisuuden hoitoa koskeva päätöksenteko, kiinteistö/asuntokäynnit, varojen sijoittaminen, saatavien perintä, kuolinpesien selvittäminen, perinnönjaot ja ositukset, vakuutuksiin liittyvät asiat ja vuokrareskontra. (Matikainen 2012, 56)

Velkojen hoitamiseen liittyviä asioita ovat velkojen kirjaukset järjestelmään, velkojen hoitoa koskeva päätöksenteko, velkajärjestelymateriaalin koonti, maksusuunnitelmien tekeminen ja velan ottaminen ja omaisuuden panttaus. (Matikainen 2012, 57)

Verotukseen liittyviä asioita ovat luonnollisesti kaikki verotusta koskevat toimenpiteet. Näitä ovat ennakoveroihin, ennakonpidätyksiin, perintö- tai kiinteistöverotukseen liittyvät toimet, jälkiverojen maksuunpanosta ja kotitalousvähennyksistä huolehtiminen sekä veronmaksukyvyyn alentamisvähennyksistä sekä pääomatuloista tehtävistä vähennyksistä huolehtiminen. (Matikainen 2012, 57)

Asumiseen liittyvät vuokrasopimusten teko, yksityisen kotipalvelun käytöstä päättäminen ja sen järjestäminen, asunnon hakemiseen ja muuttoihin liittyvät toimet sekä tietojen päivittäminen järjestelmään. (Matikainen 2012, 57)

Tuloihin ja etuuksiin liittyviä asioita ovat eläkkeiden hakeminen, vammaispalvelulain mukaisten etuuksien hakeminen, asumis-, hoito-, opinto-, työmarkkina-, ja toimeentulotukien hakeminen. (Matikainen 2012, 57)

Edunvalvonnan päättämiseen liittyviä tehtäviä ovat yhteydenpito pesänhoitajaan, asiakirjojen ja omaisuuden luovutus pesänhoitajalle tai päämiehelle, pesänilmoittajana toimiminen, edunvalvonnan käyttöoikeuksien poistaminen pankkitileistä ja pankkiyhteyksien lopettaminen, ilmoitukset kuolinpesän osakkaille ja mahdolliset hautaukseen ja kuolinpesän hoitoon liittyvät toimet. (Matikainen 2012, 58)

Nämä kaikki tehtävät on jaettu edunvalvojen ja edunvalvontasihteerien kesken tehtäviksi hieman vaihtelevasti eri oikeusaputoimistoissa. Karkeana jakona voi esittää, että edunvalvojat hoitavat päätöksenteon ja sihteerit jokapäiväisten juoksevien asioiden hoitamisen. Esimerkkeinä asioista, joita Matikaisen tutkimuksen mukaan olivat ainoastaan edunvalvojan vastuulla, olivat päätöksenteko omaisuuden hoitoa koskevissa asioissa, perintöverotukseen liittyvät toimet, vuokrasopimuksen teko ja velkojen hoitoa koskeva päätöksenteko. Yksinomaan tai lähes yksinomaan sihteereiden hoidettavana olivat laskujen maksu, tositteiden aakkostaminen ja mapittaminen, suoraveloitusten, maksupalvelutehtävien ja toistuvaissuoritusten tekeminen, vuokrareskontra ja tiliöinnit. Muita asioita hoitavat joko edunvalvoja tai sihteeri tai molemmat yhdessä riippuen toimiston käytännöistä.

3.2 Asiakastietojärjestelmä Edvard

Vuoden 2011 aikana otettiin kaikissa Suomen edunvalvontatoimistoissa käyttöön asiakastietojärjestelmä Edvard. Aiemmin kun edunvalvonta oli kuntien vastuulla, käytössä oli monia eri järjestelmiä, jotka eivät olleet yhteensopivia. Edvardin käyttöönoton tarkoituksena oli yhtenäistää toiminnot ja helpottaa tietojen siirtoa ja keräämistä. Edvardin myötä myös tietosuoja, tietoturva, sähköinen asiointi ja ylläpidettävyys paranisivat. (Oikeushallinnon tietotekniikkakeskus 2011)

Edvard on selainpohjainen tietojärjestelmä, johon kirjaututaan oikeushallinnon verkosta. Edvardilla on kaksi käyttötarkoitusta: päämiehen tietojen ylläpitäminen ja päämiehen taloudellisten asioiden hoito. Edvardiin on integroitu maksuliikenneohjelma, jonka avulla huolehditaan päämiesten laskujen maksusta. Edvardin avulla huolehditaan kirjanpidosta ja tehdään päämiesten vuosi- ja päätöstilitt. (Auvinen & Kurvinen 2012, 12)

Edvardiin kirjataan kaikki päämieheen liittyvät tiedot, kuten henkilötiedot, omaiset, asumistiedot, omaisuustiedot, velat ja kaikki erilaiset sopimustiedot, kuten esimerkiksi sähköisopimukset, puhelinliittymät tai lehtitilaukset. Edvardiin on mahdollista tallentaa myös dokumentteja, kuten edunvalvontapäätös, vuokrasopimus, kauppakirja tms. Edvardin avulla voidaan suorittaa myös erilaista raportointia. Sen kautta saadaan jatkossa myös kattavaa tietoa edunvalvonnan päämiehistä.

Edvardin käyttöönoton jälkeen järjestelmässä on havaittu ongelmia. Suurimmaksi ongelmaksi käyttäjät ovat nimenneet järjestelmän hitauden. Seuraavana suurena ongelmana on ollut hakutoiminto, jonka käyttäjät ovat kokeneet hankalaksi vanhoihin järjestelmiin verrattuna. Lisäksi ongelmia on ollut tiliöinneissä ja esim. velkasaldojen täsmäämättömyydessä. Yleisenä ongelmana on ollut myös järjestelmän kaatuminen ja selainpohjaisuus, jos internet-yhteydessä on ollut ongelmia. (Auvinen & Kurvinen 2012, 41-42)

3.3 Maistraatin rooli edunvalvonnassa

Maistraatilla on iso rooli edunvalvojaa määrättäessä. Se tutkii hakemuksen tai ilmoituksen perusteella, onko henkilö edunvalvonnan tarpeessa. Kuka tahansa voi tehdä maistraatille ilmoituksen edunvalvonnan tarpeessa olevasta henkilöstä ja maistraatilla on velvollisuus tutkia asia. Maistraatti voi myös määrätä edunvalvojan, jos edunvalvontaa tarvitseva henkilö sitä itse hakee. Muissa tapauksissa edunvalvojan määrää käräjäoikeus. Mutta silloinkin jos edunvalvojan määräystä on haettu suoraan käräjäoikeudelta, se pyytää yleensä maistraatilta lausunnon asiasta. (Maistraatti 2013a)

Maistraatti ylläpitää valtakunnallista holhousasioiden rekisteriä. Rekisteriä ylläpidetään edunvalvojan toiminnan valvomiseksi ja kolmansien osapuolten oikeuksien turvaamiseksi. Maistraatit tekevät päätökset tietojen luovuttamisesta. (Väestörekisterikeskus 2013)

HolTL:n 46 §:ssä säädetään, että holhousviranomaisen valvoo edunvalvojaa. Holhousviranomaisena Suomessa toimii maistraatti. Merkittävimmät valvonnan muodot ovat edunvalvojan tilivelvollisuus sekä velvollisuus hakea lupa tiettyihin oikeustoimiin. (Maistraatti 2013c)

Oikeustoimet joihin edunvalvojan on haettava lupa maistraatilta:

- Perinnöstä luopuminen ja päämiehen perintöosuuden luovutus
- Päämiehen rahavarojen lainaksi antaminen
- Omaisuuden panttaaminen
- Sijoituskohteiden tai yhteisöosuuksien hankkiminen
- Lupa vuokrata päämiehen asunto
- Kiinteän omaisuuden tai maanvuokra- tai muun vastaavan käyttöoikeuden luovuttaminen/hankkiminen
- Kiinteän omaisuuden tai maanvuokra- tai muun vastaavan oikeuden luovuttaminen toisen käytettäväksi pidemmäksi ajaksi kuin viideksi vuodeksi tai vuodeksi päämiehen täysi-ikäiseksi tulosta

- Lupa ottaa lainaa, sitoutua vekselivastuuseen tai vastuuseen toisen velasta
- Avoimen tai kommandiittiyhtiön perustaminen tai yhtiöön liittyminen
- Metsän ja maa-ainesten myyminen
- Huoneiston hallintaan oikeuttavien osakkeiden tai osuuksien luovuttamien/hankkiminen
- Lupa tehdä sopimus kuolinpesän yhteishallinnosta
- Ositus ja perinnönjako
- Omaisuuden erottelu

Lupahakemukset on tehtävä maistraatille kirjallisena ja niiden käsittelyyn täytyy varata aikaa. Maistraatin työtilanteesta riippuen käsittely kestää viikosta useisiin viikkoihin. (Maistraatti 2013d)

Maistraatille on toimitettava tarkastettavaksi edunvalvonnan vuosi- ja päätöstilitt. Velvollisuus koskee sekä yksityistä että yleistä edunvalvojaa. Holhousviranomaisen työtä kevennettiin eräiltä osin 1.5.2011 voimaan tulleella holhoustoimilain muutoksella. Maistraatilla on uusien säännösten mukaan aikaisempaa useammin mahdollisuus myöntää edunvalvojalle kevennyksiä tilivelvollisuuteen. Lisäksi maistraatilla on nyt mahdollisuus tietyin edellytyksin tarkastaa tili yleispiirteisesti. Tilivelvollisuuden ja tilintarkastuksen keventämismahdollisuudet ovat maistraatin kannalta käyttökelpoisia erityisesti virkavastuulla toimivien yleisten edunvalvojien laatimien tilien tarkastamisessa. (Valtiovarainministeriö 2011)

4 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Oman kokemukseni perusteella työtä edunvalvonnassa on paljon ja erittäin harvoin, jos koskaan, päästään tilanteeseen, jolloin ”kaikki on tehty”. Tutkimuskohteena tätä työtä tekevien näkemykset työn sujumisesta, resurssien riittävydestä ja niiden käytön kohdentamisesta sekä mahdollisista kehitysideoista on mielestäni kiinnostava, eikä vastaavaa tutkimusta ole aiemmin tehty.

Uusien, alkavien edunvalvontojen määrä on viime vuosina laskenut hieman. Samaan aikaan tapahtuva asiakasmäärien kasvu on seurausta siitä, että edunvalvonnasta poistuneiden asiakkaiden määrä on jatkuvasti ollut pienempi kuin edunvalvontaan tulevien. Tämä on osittain seurausta siitä, että holhustoimen asiakasrakenteessa tapahtuu muutoksia. Erilaisista ikääntymiseen liittyvistä ongelmista kärsivät ihmiset ovat tosin edelleen holhustoimen merkittävin yksittäinen asiakasryhmä. Edunvalvontaan tulee kuitenkin nykyisin entistä enemmän mielenterveysongelmista ja päihdeongelmista kärsiviä nuorehkoja ihmisiä, jotka tarvitsevat edunvalvontapalveluita pitkään. Voidaan myös olettaa, että seuraavien kymmenen vuoden aikana myös vanhusten tarve saada edunvalvontapalveluita kasvaa, kun vanhimpien ikäluokkien osuus väestöstä lisääntyy. Edellä mainittujen seikkojen yhteisvaikutuksena holhustoimen palveluiden kysyntä saattaa tulevina vuosina kasvaa huomattavasti. (HE 203/2010)

Hallituksen esityksen arvioita edunvalvonnan kehityksestä on mielenkiintoista tutkia edunvalvonnan henkilöstön kokemuksia kartoittamalla. Päivittäin näiden asioiden kanssa työskentelevillä on paras näkemys siitä, miten asiat käytännössä sujuvat ja mitkä olisivat mahdollisia muutostarpeita.

4.1 Tutkimuksen tavoitteet

Tutkimuksella kerätään yleisessä edunvalvonnassa työskenteleviltä henkilöiltä tietoa heidän työstään. Tarkoitus on kartoittaa heidän kokemuksiaan

työtehtävien hoidosta ja työn sujumisesta. Tutkimuksen tavoitteena on saada tietoa, jonka avulla voidaan vetää johtopäätöksiä siitä, millaiselta edunvalvontatyö tulee näyttämään lähivuosina. Tutkimustulosten perusteella on myös tarkoitus arvioida, mitkä ovat niitä asioita, joihin täytyisi edunvalvontatyön kehittämisessä kiinnittää erityisesti huomiota.

4.2 Tutkimusmenetelmä ja aineiston hankinta

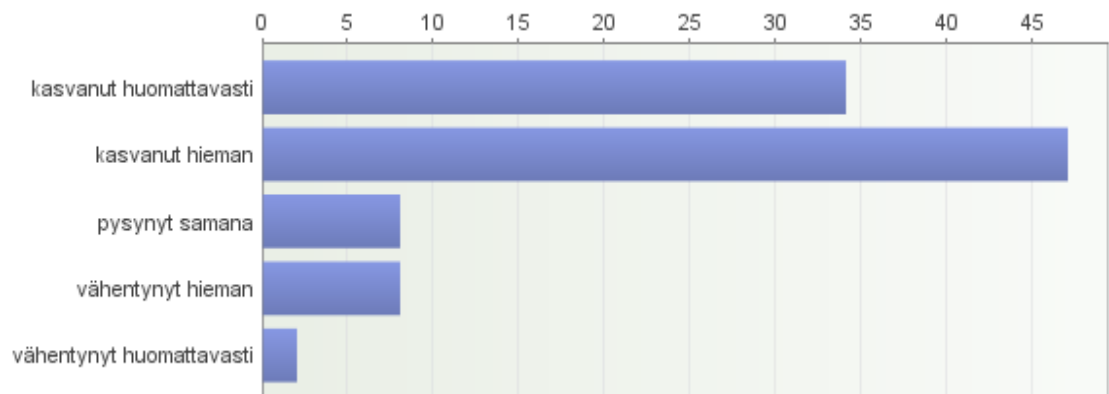
Tutkimus toteutettiin kyselytutkimuksena eri edunvalvonta-alueiden yleisessä edunvalvonnassa työskenteleville henkilöille. Kysely tehtiin sähköpostin välityksellä ja se lähetettiin 20 oikeusaputoimiston edunvalvontayksikköön eri puolille Suomea. Näissä paikoissa työskentelee edunvalvonnassa yhteensä noin 280 henkilöä. Kyselyyn vastaajina oli sekä edunvalvoja että edunvalvontasihteereitä.

Tutkimuksessa kysyttiin taustatietoina työtehtävää, työkokemusta vuosina sekä toimipistettä ja sen virkojen ja päämiesten määrää. Likertin asteikkoa on käytetty kysyttäessä vastaajien mielipidettä erilaisiin edunvalvontatyöhön liittyviin väittämiin. Lisätietoa joihinkin asioihin on haettu avoimin kysymyksin. Pelkästään avoimia kysymyksiä on käytetty kysyttäessä vastaajien työtehtäviin ja niihin käytettävään aikaan liittyviä kysymyksiä.

5 TUTKIMUSTULOKSET

Kyselyyn vastasi 102 yleisen edunvalvonnan työntekijää kahdestakymmenestä eri oikeusaputoimistosta. Vastausprosentiksi muodostui näin ollen n. 36 %. Vastaajista 40 oli edunvalvoja, 60 edunvalvontasihteereitä ja kaksi muuta henkilökuntaa. Vastanneista 44 oli työskennellyt edunvalvonnan parissa yli yhdeksän vuotta, kun taas 24:lla kokemusta edunvalvonnasta oli korkeintaan kolme vuotta. Päämiehiä vastaajien toimipisteissä on vähimmillään hieman yli sata ja enimmillään yli 3500. Virkojen määrä toimipisteissä vaihteli neljästä noin 60:een.

Päämiesten määrä on viime vuosina kasvanut huomattavasti tai hieman lähes kaikkien vastaajien mukaan, kuten kuviosta yksi käy ilmi.

Kuvio 1. Päämiesten määrän kehitys viimeisten viiden vuoden aikana vastaajien mukaan.

5.1 Vastaukset väittämiin

Tutkimuksessa kysyttiin vastaajien mielipidettä erilaisiin heidän työtään koskeviin väittämiin käyttäen Likertin asteikkoa. Taulukosta kaksi käyvät ilmi kaikki vastaukset.

Taulukko 2. Vastaukset yleistä edunvalvontaa koskeviin väittämiin.

	täysin samaa mieltä	osittain samaa mieltä	ei samaa eikä eri mieltä	osittain eri mieltä	täysin eri mieltä
Edunvalvontapalveluiden siirto kunnilta valtiolle on ollut hyvä ratkaisu	26	33	26	12	5
Asiakastietojärjestelmä Edvard toimiessaan hyvin vastaa erinomaisesti edunvalvonnan tarpeita	32	53	3	10	3
Edvardissa on tapahtunut oleellisia parannuksia alkuvaikeuksien jälkeen	44	45	5	4	3
Työnjako edunvalvojien ja sihteereiden välillä on toimiva	16	52	13	17	4
Omien työtehtävien määrä on sopiva	7	45	4	34	12
Koen työni usein palkitsevana	12	53	14	14	9
Hoidettavat asiat ovat monimutkaistuneet	29	38	23	10	2
Edunvalvontavaltuus on hyvä apuväline pyrkimyksessä vähentää yleisen edunvalvonnan tarvetta	23	28	43	6	2
Lain asettamat vaatimukset edunvalvonnalle täyttyvät päämiesten asioiden hoitamisessa hyvin	15	52	15	18	2
Edunvalvonta on käytännössä pelkkää taloudellisten asioiden hoitoa	4	27	5	40	25

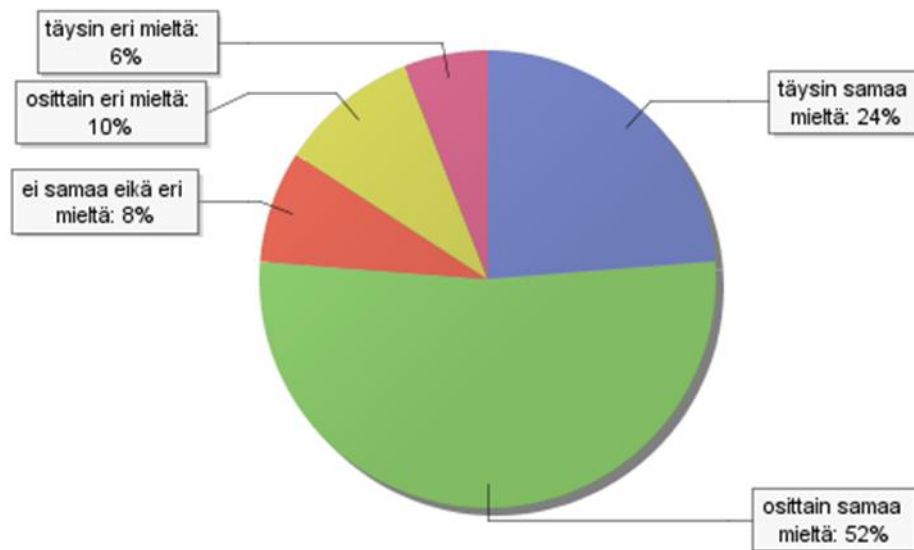
Taulukosta käy ilmi, että useimpien väittämien kohdalla vastaukset painottuvat selvästi jompaan kumpaan suuntaan eli yleisesti ottaen vastaajien näkemykset asioista ovat melko samansuuntaisia. Vastausten perusteella hyvää on se, että uusi asiakastietojärjestelmä Edvard vastaa hyvin edunvalvonnan tarpeita ja se myös toimii nykyisin paremmin kuin alkuvaiheessa. Selvästi suurin osa on vastaajista on myös tyytyväisiä osaksi valtion hallintoa siirtymiseen. Suurin osa vastaajista oli tyytyväisiä työnjakoon edunvalvojien ja edunvalvontasihteereiden välillä, mutta kuitenkin viidennes vastaajista piti sitä toimimattomana. Työ koettiin myös usein palkitsevana, vaikka selvä enemmistö katsoikin hoidettavien asioiden monimutkaistuneen.

Eduvalvontavaltuutusta keinona vähentää yleisen edunvalvonnan tarvetta piti hyvänä 51 henkilöä eli tasan 50 % vastaajista. Tämä kohta oli saanut eniten ”ei samaa eikä eri mieltä” –vastauksia, joten tätä asiaa vastaajat pitivät vaikeasti arvioitavana. Huonona ratkaisuna sitä piti kuitenkin vain harva eli alle 10 % vastaajista.

Kahden viimeisen väittämän tulokset ovat mielenkiintoisia. Suurin osa vastaajista katsoo, että lain vaatimukset täyttyvät edunvalvonnassa hyvin, mutta silti noin 20 % katsoo, etteivät vaatimukset täyty. Se on mielestäni melko suuri osuus, kun ajatellaan, että kyseessä on valtion alaisuuteen kuuluva lakisääteisen tehtävän hoito. Viimeisen väittämän kohdalla reilusti yli puolet eli 64,4 % vastaajista on sitä mieltä, että edunvalvonta ei ole pelkkää taloudellisten asioiden hoitoa. Lain mukaan taas edunvalvonta on nimenomaan taloudellisten asioiden hoito, joten tässä on nähtävissä jonkinlainen ristiriita käytännön ja lain tavoitteiden välillä.

5.2 Työn stressaavuus

Vastaajilta kysyttiin, kokevatko he työn usein stressaavana. Jos he vastauksensa mukaan kokivat, lisäkysymyksenä oli, mitkä tekijät aiheuttavat stressiä. Väittämän ”koen työni usein stressaavana” kanssa täysin samaa mieltä oli 24 ja osittain samaa mieltä 53 vastaajaa.

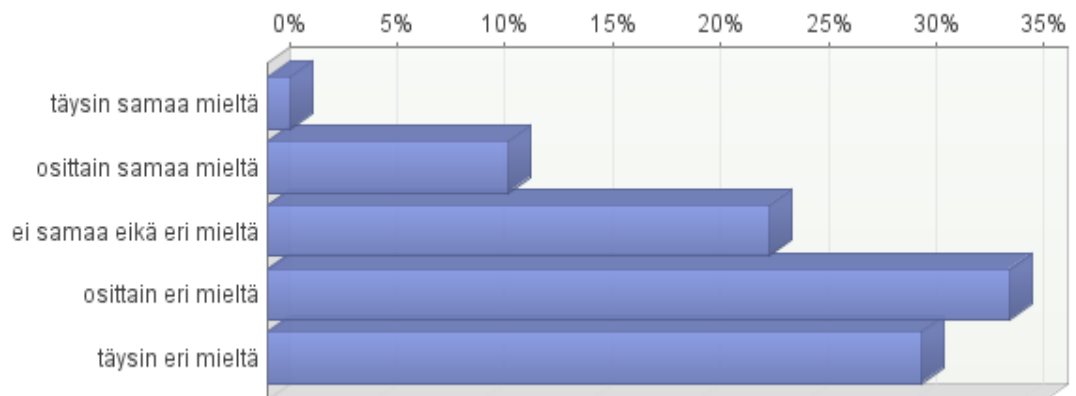

Kuvio 2. Vastausten osuudet väittämään ”koen työni usein stressaavana”.

Stressiä aiheuttavista tekijöistä selvimmin vastaajien vastauksissa tulivat esille kiire ja liian suuri työmäärä. Monia stressasi se, ettei työmäärään voi itse vaikuttaa ja että työtä ei pysty tekemään niin hyvin kuin haluaisi johtuen liian suuresta työmäärästä. Runsaat sairauspoissaolot ja sijaisten puute mainittiin myös stressiä lisäävinä tekijöinä, sillä nämä luonnollisesti kasvattavat työn määrää. Myös päämiesten ongelmat ja tunne kyvyttömyydestä auttaa heitä aiheutti stressiä.

5.3 Työn muuttuminen

Vastaajilta kysyttiin myös, kokevatko he, että työ olisi tullut viime vuosina helpommaksi. Vastaajista vain 13 koki, että työ on helpottunut viime vuosina. Lähes 30 % vastaajista oli väittämän kanssa täysin eri mieltä ja noin 35 % osittain eri mieltä, joten vastaajien selkeä enemmistö katsoi työn vaikeutuneen viime vuosina.

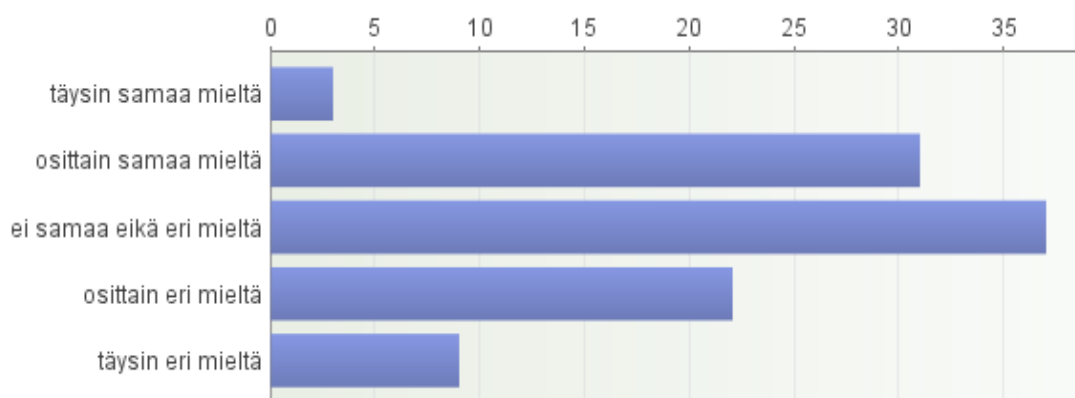

Kuvio 3. Vastausten %-osuudet väittämään ”työni on tullut viime vuosina helpommaksi”.

Työtä helpottavina tekijöinä mainittiin asiakastietojärjestelmä Edvard, oman kokemuksen karttuminen sekä toimintatapojen ja työnjaon selkeyttäminen.

5.4 Lakien kattavuus

Tutkimuksessa kysyttiin vastaajien mielipidettä siitä, kattavatko edunvalvontaa säätelevät lait hyvin kaikki edunvalvonnassa eteen tulevat tilanteet. Kuvioista neljä käy ilmi, että suurella osalla vastaajista ei ollut asiasta mielipidettä. Muuten vastaajien mielipiteet jakautuivat aika tasaisesti samaa ja eri mieltä oleviin.

Kuvio 4. Vastausten %-osuudet väittämään ”Edunvalvontaa säätelevät lait kattavat hyvin kaikki edunvalvonnassa eteen tulevat tilanteet”.

Ongelmakohtina nousivat esille käytännön asiat. Laista ei useinkaan saa apua mietittäessä, kenen kuuluisi jokin asia hoitaa. Vastajat mainitsivat mm. päämiesten muuttoasiat ongelmallisina. Yksi selvä epäkohta on siinä, että lain mukaan edunvalvojan toimivalta päättyy päämiehen kuolemaan. Käytännössä edunvalvojan on useissa tapauksissa kuitenkin hoidettava asioita kuoleman jälkeenkin, jos pesää ei saada luovutettua omaisten hoitoon. Ongelmia kohdataan myös päämiehen henkilöä koskevissa asioissa eli kuinka paljon edunvalvojan kuuluu ottaa kantaa esimerkiksi päämiehen hoitoon liittyviin asioihin ja ottaa vastatakseen näistä asioista.

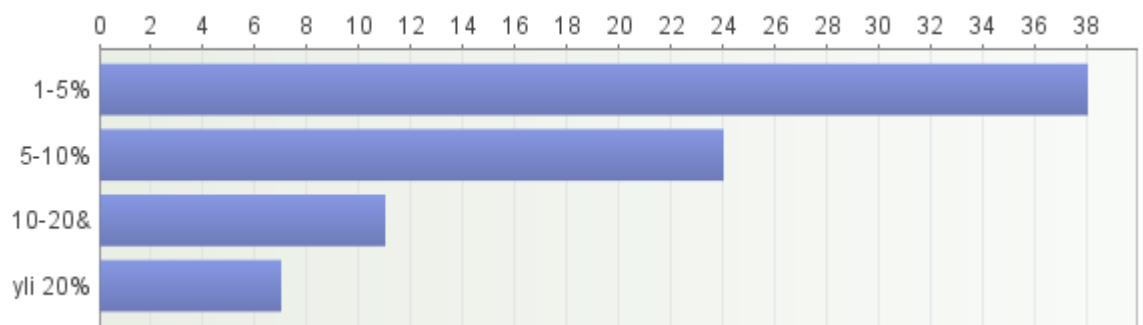
5.5 Henkilön itsemääräämisoikeus

Selvästi enemmistö vastaajista oli sitä mieltä, että edunvalvonta ei rajoita liikaa päämiesten itsemääräämisoikeutta. Vain 14 vastaajaa oli sitä mieltä, että itsemääräämisoikeutta rajoitetaan liikaa, kun 71 vastaajaa katsoi, ettei näin ole.

Vastauksissa, joissa itsemääräämisoikeutta katsottiin rajoitettavan liikaa, tuli ongelmallisina ilmi tilanteet, joissa jokin muu taho ei hyväksy päämiehen omaa toimintaa, vaan vaatii suostumuksen edunvalvojalta. Rinnakkaista toimivaltaa eivät siis kaikki muut tahot ymmärrä. Myös päämiesten käyttörahoista päättäminen koettiin jossain määrin ongelmallisena.

5.6 Edunvalvonnan sopivuus kaikille päämiehille

Vastaajien näkemyksen mukaan edunvalvonnan päämiehinä on myös paljon henkilöitä, jotka eivät sinne kuuluisi. Kysymykseen ”onko edunvalvonta mielestäsi paras ratkaisu kaikkien päämiesten kohdalla?” vastaajista 80 vastasi, ettei se heidän mielestään ole. Kuinka paljon näiden vastaajien mielestä on päämiehiä, joiden asiat voitaisiin hoitaa muulla tavalla kuin edunvalvonnan keinoin, käy ilmi kuviosta viisi.

Kuvio 5. Edunvalvontaan kuulumattomien päämiesten osuus.

Näistä päämiehistä, jotka eivät vastaajien mielestä edunvalvontaan kuulu, suurimman osan asiat voitaisiin heidän näkemyksensä mukaan hoitaa sosiaalitoimen kautta. Ennen lakimuutosta useat nykyisin edunvalvonnassa olevista hoidettiin sosiaalitoimessa niin sanotun välitystilin kautta. Välitystili mainittiin selvästi useimmin parhaana ratkaisuna myös nykytilanteessa edunvalvontaan kuulumattomien päämiesten osalta. Monet tällaisista päämiehistä olisivat myös velkaneuvonnan tai –järjestelyn tarpeessa. Useat vastaajat olivat myös sitä mieltä, että päämiesten joukossa on sellaisiakin ihmisiä, jotka kykenisivät omat asiansa hoitamaan, jos haluaisivat. Myös omaisten osallistumista ja vastuuta pidettiin tekijänä, joka voisi auttaa monen päämiehen kohdalla.

5.7 Eniten aikaa vievät työtehtävät

Edunvalvontasihteereiden vastauksista nousi selvästi esille, että eniten aikaa kuluu laskujen maksuun ja kirjanpitoon liittyvissä asioissa. Laskujen maksu, tiliöinnit, mapitus ja arkistointi sekä vuositilien teko vievät suuren osan työajasta. Myös päämiehille haettavat erilaiset etuudet työllistävät paljon. Uudet päämiehet mainittiin myös useammassa vastauksessa aikaa vievinä, sillä erilaista selvitystyötä varsinkin uusien kohdalla on paljon.

Edunvalvojien vastauksissa oli enemmän vaihtelua. Osittain heitä työllistivät samat työt kuin sihteereitäkin, sillä vuositilit, hakemuksien teko ja uuden päämiehen tilanteeseen perehtyminen mainittiin myös heidän vastauksissaan useamman kerran. Edunvalvojien aikaa vievät paljon myös tapaamiset ja puhelut päämiesten ja erilaisten sidosryhmien kanssa. Velkaantuneiden ja vähävaraisten asioiden hoitaminen mainittiin myös paljon aikaa vievinä tehtävinä. Lisäksi edunvalvoja työllistävät muun muassa muuttoasiat, veroilmoitukset, omaisuuden myynnit ja erilaiset erityistehtävät. Myös päättyvät edunvalvonnat vaativat edunvalvojalta paljon työtä.

5.8 Lisää aikaa vaativat työtehtävät

Sihteereiden vastauksissa lisää aikaa vaativista työtehtävistä nousi selvästi esille kaksi asiaa. Ensimmäisenä tulivat kirjanpito, laskut ja vuositilit eli ne, jotka mainittiin jo eniten aikaa vievissä tehtävissä. Toisena sihteerien mielestä lisää aikaa tarvitaan konaiskuvan luomiseen jokaisen päämiehen tilanteesta ja tulevaisuuden suunnitteluun. Useat kaipasivat tilannetta, jossa olisi ajan tasalla jokaisen päämiehen asioiden suhteen eli kaikki tuet, vakuutukset ja muut tarpeet olisi tarkastettu ja hoidettu.

Edunvalvojien vastauksissa selvästi esille nouseva yksittäinen asia oli asioihin perehtyminen ja suunnittelu. Vastauksista tuli ilmi, että pitkäjänteiseen suunnittelutyöhön ei ole aikaa, vaan aika menee reagoidessa jo tapahtuneisiin asioihin. Päämiesten tapaamiseen olisi myös tarve saada lisää aikaa. Lisäksi

monet edunvalvonta-alueista ovat suuria, joten osa päämiehistä on hyvinkin kaukana ja mahdollisuus heidän tapaamiseensa pitäisi olla paremmin järjestetty.

5.9 Muita esille tulleita asioita

Kyselylomakkeen viimeinen kysymys oli avoin kysymys, jossa sai ”purkaa sydäntään” eli sanoa mitä tahansa, minkä halusi vielä tuoda työhön liittyen esille. Yli puolet vastaajista olikin käyttänyt tilaisuuden hyväkseen ja monenlaisia kommentteja oli annettu. Moni vastaaja oli tuonut esille työn monipuolisuuden ja mielenkiintoisuuden, mutta lähes jokaisessa vastauksessa silti sanottiin työtä olevan liikaa. Monen mielipide oli, että tällä hetkellä mennään aivan äärirajoilla ja päämiesten määrää työntekijää kohden ei ole mahdollista lisätä yhtään. Enemminkin se pitäisi jollain keinolla saada vähenemään.

Työturvallisuus mainittiin myös useammassa vastauksessa. Väkivallan uhka on välillä todellinen ja työtilat pitäisi olla sellaiset, että vaaratilanteita ei pääsisi syntymään, tai ainakin tilanteesta pitäisi olla mahdollista poistua turvallisesti.

Työn arvostuksen puutteen mainitsi myös useampi vastaaja. Arvostusta ei tunnu tulevan työnantaja eli valtion taholta, mutta ei myöskään muuten. Edunvalvonnassa tehtävä työ on huonosti tunnettua, ja sille toivottiin mediassa lisää näkyvyyttä, jotta ihmiset oppisivat ymmärtämään, mitä tarkoittaa yleinen edunvalvonta. Arvostuksen puute näkyy vastaajien mielestä myös huonona palkkauksena työn vaativuuteen nähden.

Työilmapiirin ongelmista ja tyytymättömyydestä johdon toimintaan oli myös useampi maininta. Kiire ja työnjaon haasteet ainakin vaikuttivat näihin. Valtion koettiin joissain vastauksissa byrokraattisempänä työnantajana kuin kunta ja erilaisen sisäisen byrokratian ja kokousten katsottiin vievän liikaa aikaa. Toimenkuvaan kaivattiin selkeyttä ja työtehtävien järjestelyyn lisää tehokkuutta, mikä mahdollistaisi paremman ajankäytön.

Vastauksissa tuotiin usein esiin myös työn mielenkiintoisuus. Sitä pidettiin haastavana työnä, joka myös palkitsee tekijänsä.

5.10 Yhteenveto tutkimuksesta

Tutkimuksessa piirtyi melko yhtenäinen kuva työstä yleisessä edunvalvonnassa. Vastausten perusteella nousi selvimpänä esiin yksi piirre edunvalvontatyössä ja se on liiallinen työmäärä. Kaiken kaikkiaan vastaukset olivat hyvin samansuuntaisia riippumatta siitä, olivatko vastaajat isosta vai pienestä yksiköstä tai oliko vastaajana edunvalvoja vai edunvalvontasihteeri. Muutamassa kysymyksessä edunvalvojen ja sihteerien välillä oli huomattava ero. Nämä olivat väittämät ”edunvalvontaa säätelevät lait kattavat hyvin kaikki edunvalvontatyössä eteen tulevat tilanteet”, ”edunvalvonta on käytännössä pelkästään taloudellisten asioiden hoitoa” ja ”lain asettamat vaatimukset edunvalvonnalle täyttyvät päämiesten asioiden hoitamisessa hyvin”. Näissä edunvalvojat olivat huomattavasti useammin eri mieltä kuin edunvalvontasihteerit. Taloudellisten asioiden hoitamista koskevan väittämän kanssa eri mieltä oli 80 % edunvalvojista, kun sihteereistä näin ajatteli 50 %. Lain kattavuutta koskevan väittämän kohdalla vastaavat prosentit olivat 57,5 % ja 13,3 % ja vaatimusten täyttymistä koskevan väittämän kohdalla 27,5 % ja 13,3 %.

Erot selittyvät suurimmaksi osaksi työnkuvan erilaisuudella. Edunvalvojat ovat enemmän tekemisissä suoraan lakisääteisten tehtävien kanssa, kun taas edunvalvontasihteerit suorittavat enemmän rutiininomaisia laskutukseen ja kirjanpitoon liittyviä tehtäviä.

Työn raskaudesta huolimatta suurin osa vastaajista piti työtä mielenkiintoisena ja tärkeänä.

6 POHDINTA

Tutkimuksen tarkoituksena oli kerätä yleisen edunvalvonnan parissa työskenteleviltä tietoa ja kokemuksia heidän työstään. Vastauksia saatiin melko runsaasti ja niistä välittyi kuva mielenkiintoisesta ja haastavasta työstä, jota kuitenkin on liikaa.

Edunvalvonnassa tehdään tärkeää työtä sellaisten ihmisten auttamiseksi, jotka eivät itse syystä tai toisesta pysty itse omista asioistaan huolehtimaan. Työ on kiireistä ja resursseista on pulaa, kuten niin monella muullakin alalla nykyään. Silti tutkimustuloksista kävi ilmi, että työtä tehdään mielellään ja se koetaan usein palkitsevanakin. Arvostusta tällaiselle työlle kuitenkin kaivattaisiin lisää. Positiivinen ja asiallinen näkyvyys mediassa voisi tuoda kaivattua arvostusta ja tietoisuutta edunvalvontatyöstä .

Edunvalvonta on sen kohteeksi joutuvalla tai pääsevälle usein iso asia, vaikuttaahan se päämiehen elämään todella paljon, kun ei itse saa tai tarvitse päättää taloudellisten asioiden hoitoon liittyvistä asioista. Edunvalvonnassa tehtävällä työllä on yhteiskunnallisesti suuri merkitys, joten siihen pitäisi panostaa.

Tutkimuksessa tuli esiin seikkoja, joiden perusteella voidaan olettaa, että työt edunvalvonnassa eivät tulevaisuudessakaan vähene eikä helpotu. Selvästi suurin osa kyselyyn vastanneista ilmoitti, että päämiesten määrä on viime vuosina lisääntynyt ja sama kehitys todennäköisesti jatkuu. Väestö ikääntyy ja erilaiset ongelmat työkäistenkin keskuudessa lisääntyvät. Edunvalvonnassa hoidettavat asiat ovat monimutkaistuneet viime vuosina, eikä senkään suhteen ole nähtävissä helpotusta. Erityisesti velkaongelmaisten määrä kasvaa ja heidän asioidensa hoito on usein hankalaa ja aikaavievää. Jo nyt myös edunvalvonnassa on nähtävissä paljon julkisuudessakin esillä olleet pikavippien aiheuttamat ongelmat.

Holhustoimilaki on jo yli kymmenen vuotta vanha. Laissa on selvästi yleiseen edunvalvontaan liittyviä puutteita, jotka täytyisi ottaa tarkasteluun. Sen jälkeen,

kun laki tuli voimaan, alkoi päämiesten määrän voimakas kasvu, mikä on tasoittunut viime vuosina, mutta suunta on silti sama. Täytyisi pohtia, miksi edunvalvonnassa on niin paljon päämiehiä ja kuuluvatko he kaikki todella sinne. Holhoustoimilaissa säädetään, että edunvalvonta on ennen kaikkea taloudellisten asioiden hoitoa. Sen lisäksi laissa säädetään tarkemmin erilaisen omaisuuden hoidosta. Nykypäivänä edunvalvonnassa on paljon päämiehiä, joilla ei ole mitään omaisuutta, ainoastaan velkoja. Nämä ovat usein niitä kaikkein työllistävimpiä päämiehiä, eikä laissa juurikaan puhuta velkojen hoidosta. Yleismääräys taloudellisten asioiden hoitamisessa, koskee tietenkin myös velkoja, mutta onko tosiaan tarkoituksen mukaista, että edunvalvonta keskittyy nykyään hyvin paljon velkojen hoitoon?

Kiire ja työn suuri määrä aiheuttavat usein sen, että laissa määritellyt hyvän hallinnon perusteet ovat jo uhattuina. Päämiehen ei ole aina helppo saada edunvalvojaa kiinni, mikä voi muodostua ongelmaksi, jos hoidettava asia olisi kiireellinen.

Edunvalvonnasta on yhä enemmän tullut sosiaalityön jatke, mikä ei välttämättä ole vain hyvä asia. Osa päämiehistä varmasti kykenisi asioitaan hoitamaan itsekin, ainakin tuettuna. Edunvalvonnasta on suuren päämiesmäärän takia kuitenkin tullut kasvotonta massatoimintaa, jolloin yksilölliselle palvelulle ei jää aikaa. Kun päämiehen asiat hoidetaan edunvalvonnassa, voi se passivoida päämiestä. Vaikka tällä olisikin edellytyksiä tulevaisuudessa hoitaa omia asioitaan itse, se saattaa vuosien edunvalvonnassa olon jälkeen käydä todella vaikeaksi.

Lainsäädäntöä tulisi mielestäni kehittää siten, että se paremmin säätelisi nykyisiä aukkokohtia, kuten päämiehen kuoleman jälkeisiä toimia sekä päämiehen henkilöön liittyvien asioiden hoitamista. Lisäksi tulisi pohtia olisiko mahdollista kehittää sosiaalitoimen ja velkaneuvonnan mahdollisuuksia hoitaa osaa nykyisin edunvalvonnassa olevista tapauksista.

LÄHTEET

Antila, T. 2007. Edunvalvontavaltuutus. Vantaa: WSOY.

Auvinen, R & Kurvinen, V. 2012. Yleisen edunvalvonnan uuden asiakastietojärjestelmä Edvardin ongelmat ja puutteet sekä tärkeimmät kehittämistarpeet. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Hyvinkää: Laurea-ammattikorkeakoulu.

Fager, L. 2011. Yleinen edunvalvonta. Turun kaupungin kotihoidon edunvalvontakoulutus 26.9.2011.

HE 52/2006. Hallituksen esitys laeiksi edunvalvontavaltuutuksesta sekä holhoustoimesta annetun lain ja eräiden muiden lakien muuttamisesta.

HE 45/2008. Hallituksen esitys laeiksi holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä sekä holhoustoimesta annetun lain 8 §:n ja valtion oikeusaputoimistoista annetun lain 6 §:n muuttamisesta.

HE 203/2010. Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi holhoustoimesta annetun lain ja holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä annetun lain 5 §:n muuttamisesta.

Koskinen, M. (toim.) 2009. Holhoustoimen lainsäädäntö. Helsinki: Edita.

Kyllönen, A. 2011. Aikuisen päämiehen itsemääräämisoikeus holhoustoimilain kannalta. Pro gradu-tutkielma. Oikeustieteellinen tiedekunta. Rovaniemi: Lapin yliopisto.

Laki edunvalvontavaltuutuksesta 25.5.2007/648.

Laki holhoustoimen edunvalvontapalveluiden järjestämisestä 29.8.2008/575.

Laki holhoustoimesta 1.4.1999/442.

LaVM 29/2006. Lakivaliokunnan mietintö.

Maistraatti 2013a. Edunvalvonnan tarve ja sen järjestäminen. Viitattu 7.1.2013 www.maistraatti.fi > palvelut > holhoustoimi > edunvalvonnan tarve ja sen järjestäminen > lomakkeet > ohjeita edunvalvojan määräyksen hakemiseksi.

Maistraatti 2013b. Edunvalvojan henkilö ja tehtävät. Viitattu 7.1.2013 www.maistraatti.fi > palvelut > holhoustoimi > edunvalvojan henkilö ja tehtävät.

Maistraatti 2013c. Edunvalvojan toiminnan valvonta. Viitattu 7.1.2013 www.maistraatti.fi > palvelut > holhoustoimi > edunvalvojan toiminnan valvonta.

Maistraatti 2013d. Miten menettelen –maistraatin luvan hakeminen. Viitattu 8.1.2013 www.maistraatti.fi > palvelut > holhoustoimi > miten menettelen –maistraatin luvan hakeminen

Matikainen, T. 2012. Yleinen edunvalvonta. Työnjaon käytännöt edunvalvontatoimistoissa. Opinnäytetyö. Palveluliiketoiminnan koulutusohjelma, ylempi AMK. Jyväskylä: Jyväskylän ammattikorkeakoulu.

Oikeushallinnon tietotekniikkakeskus 2011. Edvardin käyttöönottokoulutus.

Oikeusministeriö 2013a. Yleistä edunvalvontapalveluiden järjestämisestä. Viitattu 6.1.2013 www.om.fi > valmisteilla > kehittämishankkeita > tietoa holhoustoimesta ja edunvalvonnasta.

Oikeusministeriö 2013b. Oikeusministeriön kirjanpitoyksikön tilinpäätös 2011. Viitattu 6.1.2013 www.om.fi > valmisteilla > kehittämishankkeita > tietoa holhoustoimesta ja edunvalvonnasta.

Parikka, A. 2011. Holhustoimi murroksessa. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Satakunnan ammattikorkeakoulu.

Roiko-Jokela, H. 2006. Suvun vallasta edunvalvontaan. Suomalaisen holhousjärjestelmän kehitys keskiajalta 2000-luvulle. Jyväskylä: Minerva Kustannus.

Salonen, L. 2006. Turun kaupungin edunvalvontatoimisto. Monialaista osaamista ja onnistumisen iloa. Opinnäytetyö. Liiketalouden koulutusohjelma. Turku: Turun ammattikorkeakoulu.

Siljamäki, J. 2012. Yli 3000 nuorella on edunvalvoja. Savon Sanomat 5.8.2012.

Tala, J. 2005. Lakien laadinta ja vaikutukset. Helsinki: Edita.

Tilastokeskus 2012. Väestörakenne. Viitattu 15.12.2012 www.stat.fi > tuotteet ja palvelut > Suomi lukuina > väestö.

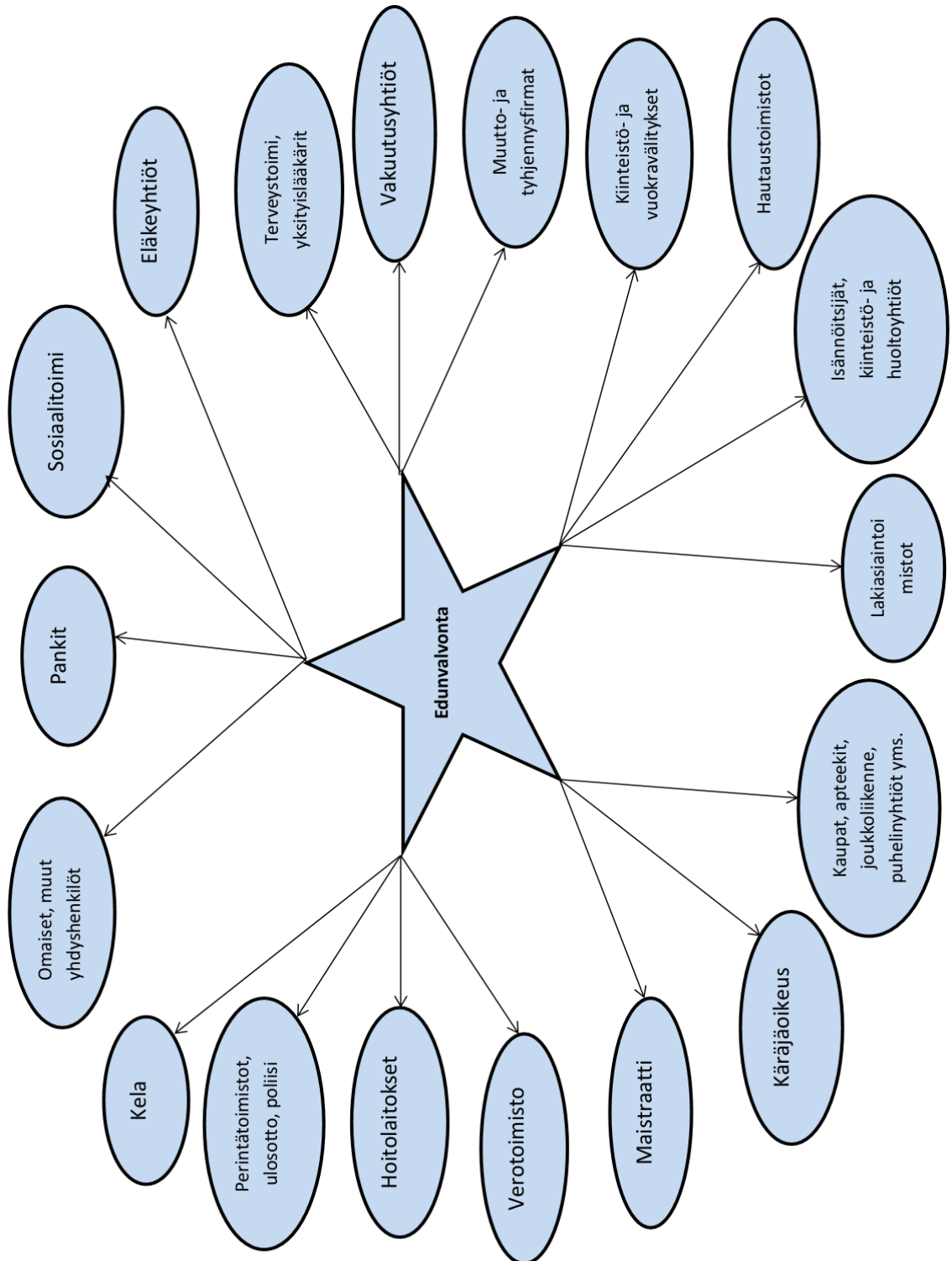
Tornberg, J. 2012. Edunvalvonta, itsemääräämisoikeus ja oikeudellinen laatu. Väitöskirja. Lapin yliopisto. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.

Valtiovarainministeriö 2011. Maistraattien strategia-asiakirja 2012-2015. Valtiovarainministeriön julkaisuja 42/2011.

Väestörekisterikeskus 2013. Holhousasioiden rekisteri. Viitattu 9.1.2013 www.vaestorekisterikeskus.fi > väestötietojärjestelmä > holhousasioiden rekisteri

Välimäki, P. 2008. Holhustoimen pääpiirteet. Vantaa: WSOY.

Edunvalvonnan sidosryhmät

Edunvalvoja

Edunvalvontasihteeri

Toimipiste _____

Toimipisteenne virkojen määrä _____

Työssäoloaika 0-3, 3-6,6-9,9- vuotta

Päämiesten määrä toimipisteessänne _____

Onko toimipisteenne päämiesmäärä viimeisen viiden vuoden aikana

- a. kasvanut huomattavasti
- b. kasvanut hieman
- c. vähentynyt huomattavasti
- d. vähentynyt hieman
- e. pysynyt samana

ARVIOI SEURAAVIA VÄITTÄMIÄ VALITSEMALLA YKSI VAIHTOEHTO:

(asteikko täysin samaa mieltä, osittain samaa mieltä, eos, osittain eri mieltä, täysin eri mieltä)

Edunvalvontapalveluiden siirto kunnilta valtion vastuulle on ollut hyvä ratkaisu

Asiakastietojärjestelmä Edvard toimiessaan hyvin vastaa erinomaisesti edunvalvonnan tarpeita

Edvardissa on tapahtunut oleellisia parannuksia alkuvaikeuksien jälkeen

Työnjako edunvalvojien ja sihteereiden välillä on toimiva

Omien työtehtävien määrä on sopiva

Koen työni usein stressaavana

Jos osittain tai täysin samaa mieltä, mitkä asiat työssäsi stressaavat sinua?

Koen työni usein palkitsevana

Työni on viime vuosina tullut helpommaksi

Jos osittain tai täysin samaa mieltä, mitkä asiat ovat helpottaneet työtäsi?

Hoidettavat asiat monimutkaistuneet

Edunvalvontavaltuutus on hyvä apuväline pyrkimyksessä vähentää yleisen edunvalvonnan tarvetta

Lain asettamat vaatimukset edunvalvonnalle täyttyvät päämiesten asioiden hoitamisessa hyvin

Edunvalvontaa säätelevät lait kattavat hyvin kaikki eduvalvontatyössä eteen tulevat tilanteet

Jos osittain tai täysin eri mieltä, missä tilanteissa laista ei ole löytynyt säännöstä asiasta?

Edunvalvonta käytännössä on pelkästään taloudellisten asioiden hoitoa

Edunvalvojan määrääminen ei rajoita liikaa henkilön itsemääräämisoikeutta

Jos osittain tai täysin eri mieltä, missä tilanteessa edunvalvonta mielestäsi rajoittaa liikaa itsemääräämisoikeutta?

Onko edunvalvonta mielestäsi paras ratkaisu kaikkien päämiesten kohdalla? Kyllä ____ Ei ____

Jos ei, niin miten heidän asiansa tulisi mielestäsi hoitaa edunvalvonnan sijaan?

Mitkä työtehtävät vievät eniten työaikaasi?

Minkä tehtävien hoitoon haluaisit tai tarvitsisit lisää aikaa?

Onko jotain muuta, mitä haluaisit tuoda esiin työhösi liittyen?